

ASPECTE ALE CONCEPTULUI DE CÂMP FUNCȚIONAL-SEMANTIC

Victoria BARCARU

În lingvistica modernă sunt efectuate o serie de cercetări bazate pe principiul câmpului semantic și, îndeosebi, este analizat aspectul său temporal. Teoria actului de vorbire e fundamentată pe teza humboldtiană despre limbă ca activitate îndreptată spre satisfacerea necesității de comunicare, exteriorizată în formă verbală. Ca unitate a actului de comunicare, este considerat procesul vorbirii, ale cărui componente elementare sunt enunțurile cu funcție ilocutivă, prin intermediul cărora vorbitorul își exprimă o dorință, o rugămintă, un dubiu, un sfat, o promisiune, o propunere, solicitarea unei informații etc.

Concepția despre mijloacele convenționale și neconvenționale în comunicare ne permite a analiza într-o altă lumină abordarea tradițională a categoriilor vorbirii și evaluarea lor din punctul de vedere al funcțiilor lor comunicaționale. În legătură cu cele expuse, prezintă interes categoria de mod care ar avea o conotație deosebită din perspectiva comunicării. Referindu-ne la volumul și aspectul semantic al categoriei date, remarcăm faptul că nu există o părere univocă referitoare la rolul semantic al acesteia. Este răspândită opinia conform căreia modul exprimă atitudinea vorbitorului față de realitate, față de conținutul discursului, față de conlocutor etc. și conferă o tentă emoțională relațiilor, precum sunt reacția emoțională, volitivă sau starea morală a locutorului.

Pornind de la valorile semantice ale modurilor verbale, e cazul să subliniem că ele au la bază categoria valorii. În calitate de subiect al valorii modale apare vorbitorul, iar obiectul cuprinde diferite aspecte ce redau atitudinea față de realitatea înconjurătoare prin intermediul unităților de vorbire de ordin morfologic, sintactic, lexical sau cu îmbinarea tuturor mijloacelor menționate *supra*.

Caracterul real sau ireal al acțiunii rezultă din actul predicativ prezentat de către vorbitor ca existent în realitate sau care nu există de

facto, acțiunea interpretându-se ca potențială, a cărei realizare depinde de multipli factori determinanți. Cele expuse anterior reiterează importanța cercetării raportului mod – modalitate. Potrivit părerii savantului rus I.Stepanov, modalitatea dezvăluie realitatea prin prisma locutorului, evidențiind un anumit punct de vedere [1, p.241]. Vorbitorul este cel care poate să evalueze relația dintre subiect și eveniment ca reală sau potențială, exprimându-și încrederea sau dubiul față de veridicitatea înfăptuirii acestuia. De aceea, „...este necesar a stabili că nu este vorba despre aspecte ale realității, ci despre structuri impuse realității prin interpretarea umană”[2, p.178-182].

Din punctul de vedere al comportamentului gramatical, părțile de vorbire atestă o stratificare, în funcție de distribuția „cantitativă” după rangul cuvintelor, ținând cont de ordinea descendentă a frecvenței lor în limbă. E vorba despre identificarea câmpurilor lexicale, numite și câmpuri semantice, concepte puse în circulație de către savanții G.Ipsen și J.Trier în prima jumătate a sec. al XX-lea. Conform teoriei câmpurilor semantice, o semnificație se manifestă doar în cadrul unui câmp. În contextul dat, este pertinentă noțiunea de „grupuri asociative” ale vocabularului /constelații/, reliefată anterior de către F. de Saussure, care emite o viziune asupra limbii ca un ansamblu de elemente în care se stabilesc „raporturi asociative”.

„Asociații vagi capătă cuvintele *sceptic, precaut, mizantrop, iscoditor*”[3]. În planul asociațiilor paradigmatică, cuvântul „lup” poate relaționa cu: „1. câine, câine-lup, 2. urlet, foame de lup, om rău etc.”. Observăm, așadar, că vocabularul oricărei limbi încadrează grupuri de cuvinte în interiorul diverselor câmpuri semantice raportate la conceptele înrudite ale acestora. Relațiile semantice sunt descrise în baza opozițiilor semantice. Principiul opozitivității este caracteristic atât nivelului lexical, cât și celui gramatical, bunăoară, în cadrul categoriei gramaticale de timp.

În literatura de specialitate se utilizează frecvent termenii *nucleu* și *periferie*, delimitându-se elementele ce posedă un număr mai mare sau mai mic de trăsături comune. Nu există însă un tip unic de câmp lexico-semantic, așa cum nu toate cuvintele din lexic pot fi clasificate în câmpuri, ci mai degrabă este vorba despre părțile organizate și stabile ale sistemelor respective. Microcâmpurile sau paradigmele lexico-semantice sunt analizate de prof. E.Coseriu și denotă relații

numite inclusive, ierarhice sau hipo-hiperonomice dintre semantica unor unități lexicale din componența unor câmpuri lexico-semantică.

Abordarea din punct de vedere tipologic a câmpurilor lexicale suscită numeroase discuții. Cercetătoarea A. Bidu-Vrânceanu observă că ele „sunt nu numai mult mai numeroase, ci și mult mai variate decât alte paradigme” [4]. Pentru o prezentare adecvată a diversității câmpurilor lexicale, e important a analiza cele trei tipuri de conținut lingvistic: semnificatul, designatul și sensul, „ca elemente și procedee ale competenței lingvistice” [*ibidem*]. Interpretarea corectă a semnificatului lexical presupune a deosebi „ceea ce se datorează cunoașterii lucrurilor și opiniilor cu privire la lucruri și ceea ce se datorează limbajului” [*ibidem*]. Distincția dintre cunoașterea cuvintelor și cunoașterea lucrurilor se manifestă prin raportul între „spațiul” lingvistic și lumea obiectivă.

Iată de ce se va acorda o atenție sporită distincției dintre dimensiunea semantică și dimensiunea reală implicată în cunoașterea semnificatului lexical. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie „opoziția *mare-mic* în structura microcâmpului „așchie–ciot–butuc–buturugă” unde vorbitorul știe că „așchie” este o parte mică dintr-un întreg, iar buturuga este o parte mare din întreg”[4]. În acest mod, dimensiunea semantică impune lumii o viziune a ei într-o limbă particulară, pe când dimensiunea reală se impune limbii prin experiența aparținând ordinii reale.

E oportună în acest context teoria lui Jost Trier cu privire la poziționarea câmpului lexical în următoarea structură ierarhică: cuvânt –câmp lexical–limbă–gândire–realitate conceptuală–realitate ontică. Deși susținută de mulți cercetători, această idee a fost supusă criticii, dată fiind imposibilitatea de a crea o imagine perfectă a realității. Totuși, nu putem să negăm ideea că sistemul câmpurilor semantice ordonează gândirea, determinând elaborarea unor noi cercetări, menite a stabili influența limbii asupra gândirii. O contribuție valoroasă în studiul teoriei câmpurilor lexicale o are distinsul lingvist E. Coșeriu, care analizează câmpul ca o paradigmă lexico-semantică în baza opozițiilor semantice fundamentate pe trăsăturile semantice distinctive.

Drept consecință, sistemul noțiunilor care reflectă modul de organizare a realității disociază componentele universului și elementele lexicale printr-o reflectare și sistematizare a psihicului uman, în

funcție de profunzimea cunoștințelor noastre despre univers, iar „rețeaua de relații asociative a unui cuvânt nu e altceva decât un fragment din ansamblul nostru de concepte prin intermediul căruia reflectăm realitatea” [6].

Referințe:

1. СТЕПАНОВ, М. *Имена. Предикаты. Предложения. Семиологическая грамматика*. М, 1981.
2. COȘERIU, E. *Palabras, cosasyterminos*. Universidad de la Laguna, 1987.
3. BAHNARU, V. *Conceptul de câmp semantic în lexicologia modernă* (cu referire specială la studiile lui E.Coșeriu). Academia de Științe a Moldovei. [Accesat 21.04.2016] Disponibil: www.alil.ro/wp-content/uploads/2012/05/11_BAHNARU
4. LAZĂR, L. *Criterii de tipologizare a câmpurilor lexicale*. [Accesat 21.04.2016] Disponibil: www.dacoromania.inst-puscariu.ro/articole/2002-2003